

Forebygging av kjemisk vold i Syria

Kjemiske stridsmidler utvikles målrettet for hensynsløs og blind massevold. Teknologi og legevitenskap misbrukes for å ødelegge og terrorisere samfunn. En serie nervegassangrep i Syria våren og sommeren 2013 demonstrerte kapasitet og vilje til kjemisk vold i konflikten.

Jon Magnus Haga

jon.magnus.haga@gmail.com

I overenstemmelse med vedtak i FNs sikkerhetsråd (1) og i Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons (OPCW) (2) støttet Forsvaret høsten 2013 og våren 2014 avviklingen av Syrias kjemiske våpenprogram. Gjennom den internasjonale operasjonen Joint Passage/Removal of Chemical Agents from Syria (RECSYR) bidro Forsvaret til å hente ut kjemikalier fra Syria og dermed til å forebygge fremtidig kjemisk vold i landet.

Våren 2014 tjenestegjorde jeg som lege i operasjon RECSYR. Jeg bygde opp en maritim sanitetsberedskap på KV *Andenes*, eskortefartøy for utskipning av kjemikalier fra Syria. Beredskapen ble etablert og dimensjonert for å kunne møte de spesielle helseutfordringene knyttet til håndtering og utskipning av farlige kjemikalier fra et land i borgerkrig.

Jeg har tidligere delt sanitetserfaringer fra Afghanistan (3, 4). Erfaringene fra Syria viser spennet i sanitetsutfordringer i dagens forsvarsoperasjoner.

Problemet kjemi i krig

Kjemisk krigføring har røtter tilbake til oldtiden. Med varierende hell har røyk, forurensning av drikkevann og forgiftede piler vært benyttet for å påvirke fiender (5). Det betydelige potensialet innen kjemisk krigføring ble tidlig erkjent og førte til utvikling av stadig mer raffinerte gifter/stridsmidler og mer effektive bærere/våpen.

Den teknologiske utviklingen i opptakten til første verdenskrig la grunnlaget for et dramatisk gjennombrudd innen kjemisk krigføring. I slaget ved Ypres i Belgia i 1915 lyktes det de tyske styrkene å ramme et stort antall fiendtlige soldater med dødelige konsentrasjoner av klorgass. Angrepet markerte dermed overgangen til kjemi som massevold og ga startskuddet til et kjemisk våpenkappløp i Europa. Året etter gjennomførte franske, britiske og russiske styrker kjemiske angrep med cyanid. Våpenkappløpet fortsatte med uforminsket styrke gjennom mellomkrigstiden og under og etter den annen verdenskrig, da med USA i førersetet (5).

Kombinasjonen av dagens våpenteknologi og medisinsk viten har muliggjort effektiv massedistribusjon av potente kjemiske stridsmidler. Kjemisk krigføring strider dermed grunnleggende mot idealene om selektivitet i krig – man skal skjelne mellom militære og ikke-militære interesser.

Det er i dag ulovlig å anvende kjemiske våpen, i henhold til den internasjonale konvensjonen om forbud mot utvikling, produksjon, lagring og bruk av kjemiske våpen samt om ødeleggelse av slike våpen, Kjemivåpenkonvensjonen, som trådte i kraft 27. april 1997 (6).

Syria-myra

Den økende brutaliteten i konflikten i Syria våren 2013 og beskyldninger om bruk av kjemiske våpen mot sivilbefolkningen i landet var utgangspunkt for FNs beslutning om å nedsette en internasjonal og uavhengig ekspertgruppe for etterforskning av hendelsene (7).

Økende internasjonal bekymring for utviklingen i Syria la imidlertid ingen demper på konflikten i landet. 21. august 2013 ble Ghouta, en forstad til Damaskus, rammet. Opprørende bilder av menneskelig nød i et omfang ikke tidligere sett i konflikten, spredt over hele verden, satte for alvor Syria på den internasjonale politiske dagsordenen.

Etter undersøkelser ble det raskt og entydig konkludert med at innbyggerne var blitt utsatt for et kjemisk angrep med nervegassen sarin (8). Det hersket imidlertid usikkerhet omkring hvem som var ansvarlig for masseovergrepene.

Situasjonen tydeliggjorde utover enhver tvil betydningen av total kjemisk nedrustning i Syria for å forebygge fremtidige kjemiske overgrep. En påfølgende dragkamp mellom kryssende stormaktsinteresser truet med å få konflikten inn i en diplomatisk hengemyr. Uten å ta stilling til skyld eller ta parti i den underliggende konflikten, besluttet FNs sikkerhetsråd i september 2013 enstemmig å pålegge avvikling av Syrias kjemiske våpenprogram (1).

Sanitetsressursen KV *Andenes*

Utskipning av kjemiske stridsmidler fra Syria ble støttet av blant andre det norske kystvaktfartøyet KV *Andenes*. Fartøyet bidro med militært vakthold på sjøen og var sanitetsressurs i operasjonen. Sykestuen på fartøyet ble utrustet for at man skulle kunne håndtere et bredt spekter av konvensjonelle og kjemiske skader/traumer. Dette ble gjort i samarbeid med Nasjonal behandlingstjeneste for CBRNe-medisin, Oslo universitetssykehus, Ullevål.

Sanitet i strid handler primært om å forebygge skade, sekundært om medisinsk

Kystvaktfartøyet KV Andenes, eskortefartøy for utskipping av kjemikalier fra Syria. Foto: Forsvaret

behandling. Prioritert sanitet vil ofte være nær knyttet til tiltak for å vinne en pågående strid eller komme i dekning fra en trussel.

Å få pasienten i sikkerhet vil ofte være en kjerneoppgave for saniteten. Fartøyskroget vil kunne gi beskyttelse mot skudd og splinter. Når det gjelder kjemisk påvirkning, vil personlig verneutstyr og rensing/dekontaminering av den skadede være avgjørende. Først når pasienten er kommet

i sikkerhet, vil videre behandling være aktuelt.

For å bygge en sanitetsberedskap for strid med kapasiteter innen evakuering, dekontaminering og behandling etablerte vi et dedikert sanitetslag på KV *Andenes*. Det besto av sanitetslagsleder, lege, sykepleier, tre førstehjelpere (medic) samt personell til å bemanne totalt tre bårelag/evakueringslag.

Kjemisk kompetanse

KV *Andenes*' sanitetslag gjennomførte kurs i CBRNe-medisin ved Oslo universitetssykehus forut for avreisen til Syria. Ut fra veiledning fra CBRNe-senteret utarbeidet jeg videre et treningsprogram for laget for oppøving av nødvendige sanitetsferdigheter. Utgangspunktet var identifiserte trusselscenarier for operasjonen, og vi la vekt på samhandling med eksterne medisinske ressurser, helikopter og militære støtteelementer på land.

Kvalitet i sanitetsberedskapen forutsatte høy grad av vedlikeholdstrening underveis i operasjonen. I samarbeid med sykepleier planla og veiledet jeg øvelser for sanitetslaget tre til fire ganger per uke. Jeg innhentet dessuten erfaringer fra øvrige fartøyer i operasjon RECSYR-flåten gjennom besøk av og hospitering i deres sanitetsstrukturer.

Sanitetsberedskapen på KV *Andenes* ble ukentlig evaluert av den internasjonale kommandoleidelsen ved operasjon RECSYR. Tillit hos ledelsen av operasjonen gjorde at KV *Andenes* kom til å spille en viktig rolle som sanitetsressurs under uthenting av kjemikalier fra Syria.

Nøden vedvarer

Siste last av kjemikalier forlot Syria 23. juni 2014 (9), og KV *Andenes* har nå seilt tilbake til Norge. De grunnleggende motsetningene i konflikten i Syria står fast. Potensialet for kjemisk vold i konflikten er redusert, men kamphandlingene i landet fort-

Sanitetsøvelse i søk og rens av kontaminert personell. Foto: Forsvaret

setter med uforminskert styrke. Det er stort behov for politiske løsninger i Syria. Vi må ikke glemme nøden i landet.

Jeg takker senterleder/overlege Espen Rostrup Nakstad, Nasjonal behandlingstjeneste for CBRNe-medisin, Oslo universitetssykehus, Ullevål, for faglig støtte i etableringen av den kjemimedisinske beredskapen. Takk også til seksjonsleder sanitet/orlogskaptein Christin Pedersen, skipssjef/orlogskaptein Vidar Henriksen og skips-sjef/orlogskaptein Øystein Smaaberg for å legge til rette for en god sanitetsorganisasjon på KV Andenes under operasjon RECSYR våren 2014.

Jon Magnus Haga (f. 1984)

er stipendiat ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) og avdelingslege i Kystvakten. Våren 2014 støttet han Sjøforsvarets eskorte av kjemiske stridsmidler

ut av Syria. Han har fra tidligere erfaring fra internasjonalt helsearbeid gjennom studie- og forskningsopphold i flere land, som militærlege i Afghanistan og som praktikant ved Verdens helseorganisasjon (WHO). Forfatter har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir ingen interessekonflikter.

Litteratur

1. Resolution 2118. New York: UN Security Council, 2013. www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2118%282013%29 (1.8.2014).
2. Destruction of Syrian Chemical Weapons. Haag: OPCW, 2013. www.opcw.org/fileadmin/OPCW/EC/M-33/ecm33dec01_e_.pdf (1.8.2014).
3. Haga JM. Afghanistan – politiopprustning for den avgjørende timen. Tidsskr Nor Legeforen 2014; 134: 1268–70.
4. Haga JM. Bærekraftig afghansk anestesikompetanse. Tidsskr Nor Legeforen 2014; 134: 1271–2.
5. Szinicz L. History of chemical and biological warfare agents. Toxicology 2005; 214: 167–81.
6. Convention on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and Use of Chemical Weapons and Their Destruction. www.opcw.org/

index.php?eID=dam_frontend_push&docID=6357 (1.8.2014).

7. Report on the Alleged Use of Chemical Weapons in the Ghouta Area of Damascus on 21 August 2013. New York: United Nations Mission to Investigate Allegations of the Use of Chemical Weapons in the Syrian Arab Republic, 2013. www.un.org/disarmament/content/slideshow/Secretary_General_Report_of_CW_Investigation.pdf (1.8.2014).
8. Final report. New York: United Nations Mission to Investigate Allegations of the Use of Chemical Weapons in the Syrian Arab Republic, 2013. <https://unoda-web.s3.amazonaws.com/wp-content/uploads/2013/12/report.pdf> (1.8.2014).
9. Announcement to media on last consignment of chemicals leaving Syria. Haag: OPCW, 2014. www.opcw.org/news/article/announcement-to-media-on-last-consignment-of-chemicals-leaving-syria/ (1.8.2014).

Mottatt 11.8. 2014, første revisjon innsendt 22.9. 2014, godkjent 30.9. 2014. Redaktør: Siri Lunde Strømme.

Engelsk oversettelse på www.tidsskriftet.no